

Мовчан Д. В.,
*кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету*

Кашурко К. В.,
*студентка
Сумського державного університету*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА АДАПТАЦІЯ ІНСТРУКЦІЙ ДЛЯ КОРИСТУВАЧА

Анотація. Статтю присвячено дослідженню перекладацьких трансформацій під час перекладу інструкцій до цифрових фотокамер з англійської мови українською. Розглянуто поняття технічного перекладу, надано характеристику тексту-інструкції для користувача, досліджено перекладацькі трансформації як спосіб адекватного перекладу, представлено їх класифікацію та кількісну характеристику.

Ключові слова: інструкція для користувача, технічний переклад, лексичні трансформації, граматичні трансформації.

Постановка проблеми. Інструкція з експлуатації посідає важливе місце в соціальній і технічній міжкультурній комунікації. В умовах науково-технічного прогресу, а також інтернаціоналізації науково-технічного співробітництва важливою стає проблема перекладу матеріалів щодо питань експлуатації нового обладнання.

Під час перекладу таких текстів основне завдання перекладача полягає у досягненні адекватності перекладу. Адекватний переклад повинен максимально точно передавати зміст оригіналу і відповідати нормам мови, якою текст перекладається. Для виконання цих вимог часто недостатньо просто знайти для усіх мовних форм оригіналу аналоги мови перекладу, оскільки повних аналогів може просто не існувати. Розбіжності у граматичному устрої мов, наповненні лексико-семантичних полів призводять до необхідності застосування спеціальних перекладацьких прийомів, об'єднаних назвою «перекладацькі трансформації».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми перекладацьких трансформацій розглядали у своїх роботах Л.С. Бархударов, Є.В. Бреус, В.М. Комісарів, Л.К. Латишев, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров, А.Д. Швейцер та ін. Різні аспекти проблеми використання граматичних та лексичних трансформацій з метою досягнення адекватності перекладу висвітлювали М.О. Кур'янова, Т.Р. Левицька, І.С. Орлова, С.Б. Фокін, З.Р. Хайрутдинов та ін. Проте проблема перекладацьких трансформацій залишається актуальною.

Мета статті полягає в аналізі лексичних та граматичних трансформацій, використаних під час перекладу інструкцій з англійської мови українською, визначенні їх впливу на адаптацію перекладу.

Об'єктом дослідження є офіційні варіанти інструкцій до цифрових фотокамер Nikon D5100 та Nikon D7100, предметом – типові та специфічні ознаки фактів перекладу текстів-інструкцій з англійської мови українською.

Виклад основного матеріалу. Технічний переклад використовується для обміну спеціальною науково-технічною ін-

формацією між людьми, що говорять різними мовами. Він є найскладнішим у практиці через постійні новації, відкриття та винаходи науково-технічного прогресу. Для мови науково-технічної літератури характерна наявність значної кількості термінів, різних видів скорочень, перевага одних синтаксичних конструкцій над іншими, еліптичний характер вираження думки тощо. Основною стилістичною рисою науково-технічної літератури є стислість викладу матеріалу та чіткість формулювань [1, с. 57].

Інструкція трактується як самостійний тип тексту з особливим способом викладу змісту, за допомогою якого дається точне розпорядження з виконання технічних або інших дій, що приводять до конкретного результату. Інструкція складається з різних пунктів, порядок і кількість яких не регламентовані, а також деяких структурних елементів, кількість яких варіюється [2, с. 127].

Кожен з етапів перекладу технічної документації має свою специфіку та свої особливості, які необхідно враховувати для правильної організації процесу перекладу, досягнення його адекватності.

Адекватний переклад визначається як переклад, що відповідає оригіналові як за функцією (повноцінністю відтворення змісту), так і за вибором засобів перекладу (повноцінністю мови і стилю). Вибір лексико-семантичних варіантів слова (терміна) на основі вивчення його контекстуальних зв'язків з урахуванням прагматико-комунікативного аспекту висловлювання є основою точного і правильного перекладу.

Функціональна точність, характерна для адекватного перекладу, не лише допускає, але нерідко вимагає відмови від формальних, словникових відповідностей [3, с. 8].

Перекладацькі трансформації – це мовні перетворення з метою досягнення перекладацької еквівалентності. Трансформація полягає у заміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів тексту оригіналу за умови збереження інформації, призначеної для відтворення [4].

Граматичні трансформації полягають у перебудові структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу: перестановка, заміна, додавання, вилучення [5].

Лексичні перекладацькі трансформації представлені різного роду змінами лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик з урахуванням норм та мовленнєвих традицій культури мови перекладу: вибір варіантного відповідника, калькування, описовий переклад, транскрибування (транслітерація, транскрибування, змішане

транскодування, адаптивне транскодування), антонімічний переклад (негативація, позитивація та анулювання двох негативних компонентів), конкретизація, генералізація [6, с. 5–24].

Адекватний переклад спеціальної лексики (насамперед термінів) у текстах інструкцій до побутових приладів становить проблему, зумовлену протиріччям між непередбачуваним (в окремих випадках досить низьким) освітнім рівнем адресата і можливою складністю предмета тексту, що перекладається [7, с. 49].

У деяких випадках, перекладаючи інструкції, перекладач знижує міру термінологічності. Можливості заміни спеціальної лексики лексичними одиницями, які мають меншу міру термінологічності, у текстах інструкцій досить поширені.

Мова інструкції характеризується простотою і точністю, а також лаконічністю вираження. Перекладач повинен зберегти ці стильові характеристики.

Під час перекладу абрєвіатури, що трапляються у текстах інструкцій, розшифровуються і повністю перекладаються. Якщо абрєвіатуру не вдається розшифрувати, то її залишають написаною мовою оригіналу, а у примітці обов'язково вказують, що це скорочення розшифрувати не вдалось.

Перекладач має право утворити новий термін лише у тому випадку, коли після проведеного ним пошуку у довідковій літературі та іншої перевірки буде встановлено, що у мові перекладу слова для вираження цього поняття не існує. У такому разі перекладач робить примітку.

У ході дослідження було виявлено, що під час перекладу інструкцій для користування фотокамерами граматична трансформація заміни трапляється у 36 реченнях, а саме:

– заміна частини мови (23 речення):

Thank you for your purchase of a Nikon single-lensreflex (SLR) digital camera.

Дякуємо за те, що придбали цифрову дзеркальну фотокамеру Nikon з одним об'єктивом.

– заміна активного стану на пасивний (3 речення):

This icon marks cautions.

Цією ніктограмою позначені застереження.

– заміна складнопідрядного речення на просте (6 речень):

Risk of explosion if battery is replaced by an incorrect type.

При використанні елементів живлення невідповідного типу існує небезпека вибуху.

– заміна простого речення на складнопідрядне (3 речення):

Use for portraits of active pets.

Використовуйте, щоб уніяти в кадр активних домашніх тварин.

– заміна множини на однину (3 речення):

Check that any card readers or other devices with which the card will be used support 2 GB cards.

Перевірте, що картдідер чи інший пристрій, з яким буде використовуватися карта, підтримує карти об'ємом 2ГБ.

– заміна інфінітива на наказовий спосіб (1 речення):

Take a few moments to familiarize yourself with camera controls and displays.

Будь ласка, ознайомтесь із елементами керування та відомостями на екрані фотокамери.

– заміна однини на множину (2 речення):

Do not place the strap around the neck of an infant or child.

Не обгортайте ремінець навколо шиї немовлят або дітей.

– заміна складнопідрядного речення на складне безсполучникове (1 речення):

Particular care should be observed when photographing infants, when the flash should be no less than one meter from the subject.

Слід бути особливо обережним при фотографуванні немовлят: спалах необхідно розташовувати на відстані не менше одного метра від об'єкта зйомки.

Перестановка елементів висловлювання присутня у 47 реченнях, а саме:

– перестановка слів та словосполучень (32 речення):

Selecting live view in i or j mode enables automatic scene selection when autofocus is used.

Якщо вибрати перегляд у реальному часі в режимі i або j, буде увімкнено автоматичний вибір сюжету за використання автофокусування.

– перестановка частин речення (14 речень):

Observe proper precautions when handling batteries.

Під час користування батареями дотримуйтесь відповідних застережень.

Грамматична трансформація додавання має місце у 37 реченнях:

To exit, rotate the live view switch.

Щоб вийти з режиму, прокрутіть перемикач перегляду в реальному часі.

Грамматична трансформація вилучення зафіксована у 12 реченнях:

Use self-timer for self-portraits or to reduce blurring caused by camera shake.

Використовується для автопортретів або зменшення розмиття, спричиненого тремтінням фотокамери.

Необхідно зазначити, що із 100 опрацьованих речень 17 мають нульову граматичну трансформацію, тобто повне збереження мовних елементів і їхнього місця у реченні мовою оригіналу під час перекладу:

Use appropriate cables.

Користуйтеся відповідними кабелями.

Лексична трансформація вибору варіантного відповідника спостерігається у 16 реченнях:

Use a blower to remove dust and lint, then wipe gently with a soft, drycloth.

Для видалення пилу та пуху використовуйте здушу, потім обережно протріть м'якою сухою тканиною.

Прийом калькування широко використовується під час перекладу складних термінів. Утворений відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові (23 речення):

Do not look at the sun through the viewfinder.

Не дивіться на сонце крізь видошукач.

До трансформації транскодування перекладач вдається у 16 випадках:

– транслітерація (5 речень):

Should the product break open as the result of a fall or other accident, remove the battery and /or AC adapter.

Якщо корпус виробу розіб'ється через падіння або іншу причину, витягніть батарею та від'єднайте адаптер змінного струму.

– транскрибування (6 речень):

Note that the timer may not start or a photograph may not be taken if the camera is unable to focus or in other situations in which the shutter cannot be released.

Зауважте, що таймер не почне відлік або ж знімок не буде зроблено, якщо фотокамера не може виконати фокусування або у будь-якій іншій ситуації, коли неможливо спустити затвор.

– змішане траскодування (2 речення):

Image size is measured in pixels.

Розмір зображення вимірюється у пікселях.

– адаптивне траскодування (3 речення):

Use appropriate cables.

Користуйтеся відповідними кабелями.

Описовий переклад пов'язаний із заміною (експлікацією) виразів, що не мають еквівалентів у мові перекладу, на споріднені, схожі чи більш зрозумілі (4 речення):

Use only the cables provided or sold by Nikon.

Користуйтеся лише кабелями з комплекту або кабелями, приданими у представників компанії Nikon.

Приємний смислового розвитку застосовано у 19 реченнях:

Do not go near the charger during thunderstorms.

Уникайте перебування поблизу зарядного пристрою під час грози.

Антонімічний переклад, що полягає у заміні поняття на протилежне, але подібне за змістом, присутній у 5 реченнях, представлений такими прийомами, як:

– негативація (4 речення):

Raw 14-bit data from the image sensor are saved directly to the memory card.

Необроблені 14-бітні дані датчика зображення зберігаються безпосередньо на карту пам'яті.

– позитивація (1 речення):

The use of *non-Nikon electronic accessories* could damage the camera.

Використання *електронних аксесуарів виробництва інших компаній* може призвести до пошкодження фотокамери.

У 8 відібраних нами реченнях присутня трансформація конкретизації:

Keep the sun out of the frame.

Уникайте потрапляння прямих сонячних променів у кадр.

Лексичну трансформацію генералізації можна простежити у 2 реченнях:

CD-ROMs containing software or manuals should not be played back on audio CD equipment.

Компакт-диски з програмним забезпеченням або посібниками, не можна використовувати з програвачами аудіо компакт-дисків.

Висновки. Таким чином, в основі перекладу інструкцій користувача лежить формально-логічний стиль, який характеризується точністю, неемоційністю та чітким вираженням думки в максимально стислій та лаконічній формі зі збереженням звичного для читача стилю української технічної інструкції.

У нашій роботі ми виходили з визначення адекватного перекладу як такого, що відповідає оригіналові як за функцією (повноцінністю відтворення змісту), так і за вибором засобів перекладу (повноцінністю мови і стилю). Оскільки функціональна точність не лише допускає, а й нерідко вимагає відмови від формальних, словникових відповідностей, виправданним є застосування широкого спектру граматичних та лексичних

трансформацій, що полягають у заміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту за умови збереження інформативності, призначеної для відтворення.

Грамматичні трансформації передбачають перебудову структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з погляду значення і контексту. Як граматичні, так і лексичні трансформації допомагають адаптувати текст оригіналу до культурних та мовних особливостей користувача інструкції.

Література:

1. Чебурашкин Н.Д. Технический перевод в школе : [учеб.] / Н.Д. Чебурашкин ; под. ред. Б.Е. Белицкого. – 4-е изд. – М. : Просвещение, 1983. – 254 с.
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К. – Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 244 с.
4. Перекладацькі трансформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Перекладацькі_трансформації.
5. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода / Л.С. Бархударов. – М. : Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
6. Науменко Л.П. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську / Л.П. Науменко, А.Й. Гордєєва. – Вінниця : Нова книга, 2011. – 136 с.
7. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М. : Москов. лицей, 1993. – 309 с.

Мовчан Д. В., Кашурко К. В. Переводческая адаптация инструкций для пользователя

Аннотация. Стаття посвящена дослідженню перекладних трансформацій при переведенні інструкцій к цифровим фотокамерам с англійського на український мови. Розглянуті особливості текстальної інструкції для користувача, досліджені перекладні трансформації як спосіб адекватного перекладу, представлена їх класифікація і кількісні характеристики.

Ключевые слова: інструкція для користувача, технічний переклад, лексическіє трансформації, граматическіє трансформації.

Movchan D., Kashurko K. Translation adaptation of user manuals

Summary. The article studies translation transformations in the translation of user manuals to digital cameras from English into Ukrainian. The concept of technical translation has been considered, features of the user manual's text have been characterized, translation transformations as a way of adequate translation have been studied, their classification and quantitative characteristics have been provided.

Key words: user manual, technical translation, lexical transformations, grammatical transformations.